

Recesszió nélkül is reformkényszerben Gondolatok a lengyel gazdaságról

Wisniewski Anna

A rendszerváltás után húsz évvel már hozzá szokhattunk ahhoz, hogy időről időre Kelet-Közép-Európa egyik országa megkapja a „kistigris” vagy az „éllovas” címet. A világgazdasági válság közepette az aktuális kitüntetett Lengyelország lett, amely recesszió nélkül, szerény, ámde az ismeretes külső körülmények közepette Európában egyedülálló növekedési teljesítményével vonta magára a figyelmet. A közgazdász feladata ilyenkor megvizsgálni, mi áll a lengyel teljesítmény hátterében, mi lehet tanulságos és követendő a térség többi országa számára, illetve mi az, ami a lengyel sajátosságokból adódó tényező.

A gazdaság növekedési ciklusának szerencsés alakulása úgy hozta, hogy a gazdasági válság gyors bővülési szakaszban érte Lengyelországot: 2003 és 2008 között a növekedés átlagos üteme 5,1 százalékot tett ki. Ez a tempó lelassult ugyan a gazdasági válság hatására, ám korántsem annyira, mint a környező országokban. A stabil gazdasági fundamentumoknak (az ország kiegyensúlyozott külső mérlege, illetve a feszes fiskális politika, amely a kormányzati deficit csökkenésében is megmutatkozott) köszönhetően Lengyelország, egyedülként Európában, képes volt elkerülni a recessziót. A 2009 második negyedévében mért 1,1 százalékos GDP-növekedés után a júliusi-szeptemberi időszakban 1,7 százalékkal, az utolsó negyedévben pedig már három százalékkal bővült a bruttó hazai termék az előző év hasonló időszakához képest. A 2009 egészére prognosztizált növekedés 1,5 százalékos lehet. A várakozások szerint mindamelllett a gyors növekedés éve Lengyelországban sem 2010 lesz. A GDP-bővülés mértéke idén két százalék alatt marad, s majd csak 2011-ben haladja meg a három százalékot.

Rendkívül összetett a képlet, ami végső soron az egyedülálló teljesítményt hozta: országspecifikus sajátosságok, gazdaságpolitikai döntések és kedvező időzítés egyaránt szerepet játszottak

abban, hogy sikerült szinten tartani a gazdaság teljesítményét. A térség többi országával összehasonlítva sajátosság az ország kisebb fokú nyitottsága és a relatíve nagy belső piac meghatározó szerepe a növekedésben. A kisebb fokú kitettség megakadályozta azt, hogy a 2009 első felében mintegy 12 százalékkal visszaeső export jelentősebb törést okozzon a gazdasági fejlődésben. Ezt a hatást ellensúlyozni volt képes a leértékelődő hazai valuta is, ami fokozta a hazai termékek versenyképességét a külpiacon, illetve aminek hatására a hazai kereslet is sokszor előnyösebbnek ítélte meg átállni az importtermékekről a hazai termékekre. Mindennek hatására a 2006 óta már korántsem meghatározó export újrapozicionálta magát a növekedés hajtóerejét jelentő tényezők között, különösen hogy a fő exportpiacnak számító Németország részéről is aránylag gyorsan támadt kereslet. A relatíve nagy belső piac okán a lengyel növekedésben mindig fontos szerepet játszott a belső fogyasztás, ami több okból sem szenvedett olyan mértékű törést, mint máshol. A lengyel kormányzat adócsökkentő intézkedései éppen (nem előre eltervezett módon) a válsággal egyidejűleg gyűrűztek be; a személyi adózás háromkulcsosról (19, 30, 40%) kétkulcsossá (18 és 32%) alakítása éppen akkor tudta élénkíteni a fogyasztást, amikor az a válság hatására valószínűleg a többi országhoz hasonlóan megroppant volna. A gyenge hazai valuta miatt ráadásul sokan választották inkább a belföldet a külföldi utazás helyett, ami addicionális belső fogyasztást generált, s csökkentette a válság hatását.

A növekedés fő hajtóerejét 2006 óta a dinamikus alakuló beruházások adták Lengyelországban. Az EU-források kihasználásával összefüggésben, illetve a 2012-ben megrendezendő labdarúgó-Európa-bajnokság okán eddig soha nem látott infrastrukturális fejlesztéseket hajtának végre, ami óriási szerepet játszik abban, hogy hátrányát ezen a téren ledolgozza az or-

szág. A kormány itt „csupán” annyit tett válságkezelés gyanánt, hogy törvényi szabályozással egyszerűsítette az eljárási folyamatot az autópálya-építés, a közbeszerzési eljárások és az „EU-pénzek” felhasználásának rendjére vonatkozóan. Mindennek hatására nem álltak le a megeruházások, a stadionépítés, a hidépítés (a Visztulán egyszerre hat híd épül), az autópálya-építés és a környezetvédelmi fejlesztések.

A válság hatásának elemzése kapcsán nem szabad figyelmen kívül hagyni azt a tényt, hogy Lengyelország nem élt át a nyugati országokhoz hasonló pénzügyi válságot, ezért az állam sem kényszerült bankmentő csomagok finanszírozására. A konzervatív szabályozási politika és a diverzifikált eszközállomány miatt a többnyire nagybankok kezében lévő lengyel pénzpiac relatíve stabilnak bizonyult. Varsó mindamellett a rendkívüli körülmények miatt élt a piaci likviditás javítása érdekében a 20,5 milliárd dollár értékű rugalmas IMF-hitelkerettel, amit azon országok számára hozott létre a szervezet, amelyek szilárd fundamentumaiknak köszönhetően nem rövid távú válságkezelésre, hanem a növekedés élénkítésére, illetve a likviditás javítására, a piaci kedélyek megnyugtatóra használják a hitelkeretet. Merthogy a válság Lengyelországot sem hagyta érintetlenül, félreértés ne essék, s a válságkezeléssel igenis Varsónak is komolyan kell(ene) foglalkoznia. A nyomás azonban éppen a kedvező körülmények és a szerencsés egybeesések miatt jelentősen kisebb, mint a sorstársaknál, ezért a kormányzati intézkedések is puhábbak, és lassabban érkeznek. Márpedig a növekedési lendület fenntartása, a törés elkerülése elemi érdeke az országnak.

A kedvező folyamatok árnyékában ugyanis több ketyegő bombán is rajta ülnek a lengyelek. A munkaerő-piaci bomba mellett a legégetőbb az eladósodási folyamat. A rendkívül feszes fiskális politika az állami beruházásfinanszírozással, az EU-projektek társfinanszírozásával és a piacélénkítést célzó adópolitikával összefüggésben láthatóan felpuhult. Míg korábban szépen konvergált a kormányzati deficit a maastrichti szintre (a 2005-ben még 4,3 százalékos GDP-arányos hiány 2006-ra 3,8 százalékra, majd 2007-re 2,0 százalékra mérséklődött), addig a 2008-ra várt 2,9 százalékos hiányszintet Varsó már kénytelen volt korrigálni, s a hiány GDP-arányos mértéke 3,9 százalékos lett. Lengyelország ismét túlzottdeficit-eljárás alá került, és a válság hatásait figyelembe véve az Európai Bizottság 2009-re 6,6 százalékos, 2010-re pedig 7,3 százalékos hiánnyal számol. Ennek következtében az államadósság már eddig is rohamosan növekvő szintje is emelkedik: a 2008-ban még GDP-arányosan 47 százalékos lengyel adósságszint a jelenlegi ütemben 2011-re akár a

maastrichti szint fölé, vagyis 61 százalékra emelkedhet. Márpedig ezzel nem csak a gyors euró-bevezetésnek kellett búcsút mondania Varsónak, mivel annak céldátumát el kellett tolnia 2014 utánra. Lengyelországban az alkotmány rögzíti, hogy ilyen esetben az aktuális kormánynak be kell húznia a vészféket, és költségcsökkentő intézkedéseket kell bevezetnie.

A lengyel gazdaságpolitika igyekszik mindennek elébe menni. Ennek módja azonban nem kis fejtörést okoz a népszerűségét az idei elnökválasztásig megtartani kívánó konzervatív-liberális kormánykoalíciónak. A választási programjában még éves szinten hatszázalékos növekedéssel tervező Donald Tusk vezette kormányzatnak nyilvánvalóan hidegzuhanyként jött a válság, ám radikális megoldásokra egyelőre sem bevételi, sem kiadási oldalon nem vállalkozott. Inkább teljes vállalásésséggel állt az „egyedülálló” növekedési eredmény imázsa elé, ezzel csíholva további népszerűséget, s csupán szakmai tanácsadóival osztja meg reformgondolatait. A „kis lépések” politikájaként emlegetett gazdaságpolitika részeként minimális változtatásokat hajtottak végre a nyugdíjrendszerben a nyugdíjkorhatár szigorításával és néhány speciális kedvezmény eltörlésével, továbbá törvényi szabályozással segítették elő az EU-pénzek lehívásának folyamatát. A bevételi oldalon a privatizáció máig be nem fejezett folyamatát igyekeznek felgyorsítani, ezzel próbálva toldozgatni az egyre nagyobb lyukakat a büdzsén. A jövő azonban tartogathat még meglepetéseket a munkaerőpiacon is, mert az alacsony foglalkoztatási ráta a fiatal és a legidősebb munkaképes korosztályban, a külföldön dolgozó migránsok hazatérése és a szakképzés problémái nyilvánvalóan további komoly kihívások elé állíthatják a költségvetést, még ha a munkahelyek megtartására tett válságintézkedéseknek köszönhetően a jelenleg mintegy 13 százalékos munkanélküliségi mutató már nem is emelkedik majd tovább.

Azt mindamellett jól látni, hogy a Balcerowicz-féle sokkterápia időszaka már a múlté; radikális lépésekre nem vállalkozik a kormány, de nincs is (egyelőre) kényszerhelyzetben. Kérdés az, hogy a kis lépések elegendők lesznek-e ahhoz, hogy a növekedési lendület és a tartalékok segítségével fenntartható maradjon az Európában jelenleg példa nélküli fejlődés.

* * * * *

Eddig megjelent számaink megtekinthetők és letölthetők a www.vki.hu honlapról